

PAPER DETAILS

TITLE: XVI. YÜZYILDA SELENDİ KAZASI'NDA KONAR GÖÇER VE PIYADEGÂN CEMAATLERİN
İSTATİSTİKLERİ (1530-1584)

AUTHORS: Huriye EMEN

PAGES: 927-939

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2943597>

Yayın Geliş Tarihi: 08.02.2023
Yayına Kabul Tarihi: 16.03.2023
Online Yayın Tarihi: 15.06.2023
<http://dx.doi.org/10.16953/deusosbil.1248929>

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Cilt: 25, Sayı: 2, Yıl: 2023 Sayfa: 927-939
E-ISSN: 1308-0911

Araştırma Makalesi

XVI. YÜZYILDA SELENDİ KAZASI'NDA KONAR GÖÇER VE PIYADEGÂN CEMAATLERİN İSTATİSTİKLERİ (1530-1584)

Huriye BOSTANOĞLU*

Selenge ırmağından taşınan Türkmen adı

Yıllar sonra Selene'de kışladı

Selinus'lar Selene'yi dışladı

*Dil kıymetin bilmez ise kaç para?****

Öz

Selendi, 1530-1584 tarihleri arasında idari taksimatta İçil Sancağı'na tabi kaza statüsündedir. Kaza halkı, yerleşik köylü ile üretim biçimine bağlı olarak belirli coğrafyalar arasında göçerlik eden konar göçer cemaatlerden oluşmaktadır. Bu cemaatler Oğuzhanlı, İkizce, Piyadegân-ı Veli Mukaddem, Piyadegân-ı Veled-i Bahşiş, Piyadegân-ı Hacı Mehmed, Saçıkara, Ucarı, Bey, Beriyye, Ketakara, Hacı Habibli, Burhanlar, Veled-i Köpek, İncügez, Dayıcık (Taycık), Çakmak ve Canavarcık olup adı geçen gruplar yalnızca tahrir kayıtlarından araştırmaya konu olan döneme ait olanlardır. Çalışmaya esas teşkil eden cemaatlerin nüfusu sadece nefer sayıları esas alınarak hesaplanmış olup ilgili kesimlerin gerçek sayılarının bulunmasına yönelik bir hesaplama gidilmemiştir. Tahrirlerin gerçekleştiği yıllar arasındaki nefer sayısındaki değişim, cemaatlerin nüfus açısından birbirleriyle mukayese edilmesi, her cemaatin kendisine mahsus rakamsal verileri, istatistiksel olarak değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Selendi, Cemaat, Oğuzhanlı, İkizce, Yörük.

Bu makale için önerilen kaynak gösterimi (APA 6. Sürüm):

Bostanoğlu, H. (2023). XVI. Yüzyılda Selendi Kazası'nda konar göçer ve piyadegân cemaatlerin istatistikleri (1530-1584). *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25 (2), 927-939.

* Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Topkapı Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Tarih Bölümü, ORCID: 0000-0002-3575-2785, huriyebostanoglu7@gmail.com.

*** Ali Yıldız'ın "Yaylalara Ağır" adlı şiirinden alınmıştır, Bkz, (Yıldız, 2009, s. 323).

Bu çalışma için herhangi bir etik kurul onayına ihtiyaç duyulmamıştır.

STATISTICS OF NOMADS AND PIYADEGAN COMMUNIONS IN SELENDİ DISTRICT IN THE 16TH CENTURY (1530-1584)

Abstract

Selendi was in the status of a district subject to İçil Sanjak in administrative division between 1530 and 1584. The people of district are composed of settled peasants and nomadic communions that migrate between certain geographies depending on the mode of production. These communions are Oğuzhanlı, İkizce, Piyadegân-ı Veli Mukaddem, Piyadegân-ı Vele-i Bahşiş, Piyadegân-ı Hacı Mehmed, Saçıkara, Ucarı, Bey, Beriyye, Ketakara, Hacı Habibli, Burhanlar, Vele-i Köpek, İncügüz, Dayıcık (Taycık), Cakmak and Canavarcık only those belonging to the period that is the subject of the research from the tahrir registers. The population of the aforementioned communions has been calculated only on the basis of the number of soldiers and is not intended to find the actual numbers of the relevant sections. The change in the number of soldiers between the years when the censuses took place, the comparison of the communities with each other in terms of population, the numerical data of each community were statistically evaluated.

Keywords: Selendi, Communion, Oguzhanlı, İkizce, Nomad.

GİRİŞ

Selendi¹, Osmanlı döneminde ortalama bu günkü sınırlarına yakın bir coğrafyada konumlanmıştır. İdari taksimattaki değişikliklere istinaden bazı kır yerleşim merkezlerinin Anamur’la Selendi arasında yer değiştirdiği anlaşılmaktadır. Osmanlı taşra teşkilatında idari taksimattaki düzenlemelerden kaynaklı olarak bazı yerleşim sahalarının tabi olduğu idari birimin değişmesi sıklıkla görülen bir uygulamadır. Ancak Selendi’de, bu mutad uygulamanın dışında özellikle konar göçer reayanın üretim ve yaşam biçiminden kaynaklı bir durum söz konusudur. Bölgedeki konar göçerler daimî suretle bir mahalde yerleşik olmadıkları, iştilal alanlarının sadece hayvancılık olmayıp zirai faaliyetlerde de bulundukları, dolayısıyla bazen esas konumlandıkları yer dışında kaydedildikleri anlaşılmaktadır. Dolayısıyla cemaatlerin demografik istatistiklerini içeren bu çalışmada ilgili kesimin esasen hangi idari birimde kayıtlı olduğu değil, üretim faaliyetlerine istinaden vergisini nerenin sipahisine ödediği hususu temel alınmıştır.

Kazada kır yerleşimlerinin çoğunda Yörük ve piyadegân cemaatleri yerleşik köylüden ayrı tutularak kaydedilmiştir. Bunlar çoğunluğu yarı göçebe

¹ Günümüzde Antalya’nın Gazipaşa ilçesidir. Selendi, incelemeye tabi tutulan 1530-1584 yılları arasında idari taksimatta Karaman Eyaleti’nin İçil Sancağı’na bağlıdır. 1518-1522 yılları arasında Gülnar’a bağlı bir nahiye iken, bu tarihten sonra kaza statüsündedir, Bkz., (Çelik, 1994, s. 37-38). 1551’de kaza statüsünde olup söz konusu tarihte Anamur, Selendi’ye bağlı bir nahiedir, Bkz., (BOA, TD. 272, s. 1). 1584 tarihli defterde tüm kazaların nahiye olarak kaydedilmiş olduğu, Anamur’un idari taksimatta Selendi’den ayrıldığı görülmektedir (TKGM. KKA. Td. 128, s. 1).

yaşam biçimine sahip konar göçer cemaatlerdir. Konar göçerlik², iktisadi bir faaliyet biçimi ve yaşam tarzıdır. Söz konusu yaşam şeklinde adı geçen teşekküller, sadece belirli sınırlar içerisinde yaylak-kışlakları arasında hayvancılık ve kısmen ziraatla iştigal etmişlerdir. Dolayısıyla konar göçerlik, daimî göçebe çobanlık ve büyük hayvan sürülerini beslemeye yönelik göçebelikten farklı olarak yerleşikliğe yakın bir hayat biçimidir (Gündüz, 2002, s. 161).

İçel Sancağı'nda XVI. yüzyılda kırsal kesimdeki nüfusun büyük bir kısmı köylerde yerleşik vaziyette iken; konar göçer veya Yörük olarak zikredilen az bir kısım ise mevsime göre yaylak ve kışlak alanları arasında hareket halinde bir yaşam sürdürmüştür. Ancak köylerde meskûn olan çiftçi, köylü kesim de kendi yerleşim alanında daimî suretle yerleşik olmayıp, yaz mevsimlerinde üretim faaliyetlerine bağlı olarak yaylak veya ziraat mahalline göç etmektedir. Dolayısıyla İçil Sancağı köylüsü, yarı göçebe bir hayat tarzına sahip olup bunların, Oğuz boylarının yerleşik hayata geçmeden evvelki göçebe veya yarı göçebe kültürünü sürdürdükleri anlaşılmaktadır (Çelik, 1994, s. 183). İskenderun'dan Alanya'ya dek uzanan kıyı şeridi boyunca Ramazanoğulları Beyliği'nin bakiyesi olabileceği tahmin edilen Ramazanlı Ulusu taifeleri konumlanmıştır. Bunlardan Silifke civarında sakin olanlar İç-il Yörükleri olarak adlandırılmıştır (Halaçoğlu, 2009, s. 140).

Selendi'deki İçil Yörükleri Oğuzhanlı (Avşar), İkizce (Yıva), Piyadegân-ı Veli Mukaddem (Yıva), Piyadegân-ı Veled-i Bahşiş (Yıva), Piyadegân-ı Hacı

² Anadolu'da konar göçer kesimle alakalı iki temel grup karşımıza çıkmaktadır. Bunlar Yörükler ve Türkmenlerdir. Maverâünnehir'deki Müslümanlar, Oğuz boyları içerisinde İslâmiyet'i kabul etmiş olanlara, onları diğer gayri Müslim kardeşlerinden ayırt edebilmek için Türkmen adını vermişlerdir. Bu isimlendirmenin tarihi biraz daha eskiye dayanmakta olup, Orta Asya'da İslâmiyet'i ilk kabul etmiş Türk kavmi olan, Balasagun ile Murki arasında yaşam süren konar göçerlere 'Müslüman Türk' anlamına gelen Türkmen adı verildiği için, Maverâünnehir Müslümanları da bu isimlendirmeye tabi tutulmuşlardır, Bkz., (Sümer, 1999, s. 79). Kazada hâkim olan konar göçerler Yörüklerdir. Yörük/Yörükler yürümek, yürümek fiilinden gelmektedir. Göçebe, göçer-ev, göçer manalarında kullanılmıştır, Bkz., (Sümer, 2013, s. 570). Türkmen ve Yörük arasında etnik, dini, iktisadi ve yaşam biçimi açısından bir ayırım söz konusu değildir. Her iki kesim de Oğuz boyuna mensup Müslüman Türk konar göçer grubu ifade eder. Aralarındaki ayırım sadece bölgesel olup, Anadolu coğrafyasında Kızılırmak yayının doğusunda kalan coğrafyada yaşayanlar Türkmen, batısında kalanlar ile Rumeli'dekiler ise Yörük olarak adlandırılmışlardır, Bkz., (Gündüz, 2003, s. 358). Ancak Anadolu ve Rumeli Yörükleri arasında da bazı farklılıklar söz konusu olmuştur. Rumeli yörükleri, Osmanlı Devleti tarafından kendilerine askeri ve idari amaçlarla özel bir nizam verilerek teşkilatlandırılmışlardır. Anadolu'daki Yörük grupları için de aşiret tabiri kullanılmış olup bunlar bazen üretim faaliyetlerine (yüncü, darıcı, ellici gibi), bazen de bulundukları coğrafyaya göre (Ankara, Bolu, Afyon Yörükleri gibi) adlandırılmışlardır. Ancak Yörükler, Türkmenlere göre zirai faaliyetlere daha yatkın olup daha hızlı yerleşik hayata geçme kabiliyetine sahip olmuşlardır, Bkz., (Orhonlu, 1987, s. 18).

Mehmed (Yıva), Saçıkara (Hoca Yunuslu/Varsak), Ucarı (Beğdili), Bey (Yıva), Beriyye (Yıva), Ketakara (Yıva), Hacı Habibli (Yıva), Burhanlar (Bozdoğan Yörükleri/Varsak), Veled-i Köpek, İncügez, Dayıcık (Taycık), Çakmak ve Canavarcık cemaatleridir (Halaçoğlu, 2009, s. 222 vd.).

PİYADEGÂN CEMAATLER

1530'da kazada Veli Mukaddem ve Veled-i Bahşiş teşekkülleri piyadegân³ olarak kaydedilmiştir. Veli Mukaddem ile Veled-i Bahşiş, herhangi bir isim grubuna dahil olmayan diğer piyadegânlardan daha kalabalıktır. Bahşişler ve Mukaddemler 1530'da kaza genelinde toplam 20 köye dağılmış vaziyettedir. Her iki cemaat toplamda 200 hane, 285 neferdir (BOA, TD. 387, s. 319-320).

1530'da Veli Mukaddemler Hayrados, Doğancı, Bey Obası, Kırığica, Sabuk, Ilı Suluk, Kuru, Kuru En, Aydınlar, Kükür, Ucarı, Koçi köylerinde konumlanmıştır. Mukaddemlerin Anamur sınırları dahilindeki köylerde daha kalabalık bir nüfusu teşkil ettiği anlaşılmaktadır. Anamur'a bağlı Kuru En, Aydınlar, Kükür, Ucarı ve Koçi köylerinde kayıtlı Mukaddemler toplam 81 hane olup Selendi Kazası'ndaki tüm Mukaddemlerin %85'ini oluşturmaktadır. Kaza genelinde cemaat 95 hane, 141 neferdir (BOA, TD. 387, s. 319-320).

1551'de Mukaddemler Kuru, Ilı Suluk, Sabuk, Gücükler, Kırığica, Bey Obası, Doğancı ve Hayrados köylerinde kayıtlıdır. Cemaat söz konusu köylerde toplam 76 neferdir. Sayılarının en kalabalık olduğu yerler 29 (%38) neferi olan Gücükler ile 24 (%32) nefer kaydı tutulmuş Kuru köyleridir. Diğer köylerden Doğancı 11 (%14), Ilı Suluk 7 (%9), Bey Obası 2 (%3), Hayrados, Kırığica ve Sabuk köyleri 1'er neferdir (BOA, TD. 272, s. 43-73).

³ Selendi dahilinde sakin olan piyadegânlar, ordunun geri hizmetlerinde destek kuvvet olarak vazifeleri bulunan, aynı zamanda diğer Osmanlı raiyyeti gibi vergi mükellefiği bulunan cemaatleri ifade etmektedir. Osmanlı Devleti'nin kuruluşu dönemlerinde ordusu, atlı birliklerden müteşekkil akıncı kuvvetlerinden oluşmaktaydı. Orhan Bey devrinde de söz konusu akıncı birliklerinden istifade edildi ise de Bursa'nın kuşatılması esnasında söz konusu kuvvetlerin özellikle kale muhasaralarında yeterli olmayacağına kanaat getirildi. Daha teşkilatlı bir ordunun teşkil edilmesine ihtiyaç duyularak böylece yaya ve müsellemler adı verilen piyade ve süvari teşkilatı oluşturuldu, Bkz., (Uzunçarşılı, 1988, s. 1-2) Osmanlıların kuruluş devirlerinde devletin en önemli askeri gücünü piyade ve müsellemler birlikleri teşkil etmekteydi. Söz konusu askeri birlikler daha çok gönüllülerden oluşup sefer zamanı belirli miktarda ulufe alıyorlardı. Ancak fetihlerle birlikte ordu teşkilatındaki bazı değişiklikler, Kapıkulu ocağının kurulması ve gelişmesiyle birlikte piyade ve müsellemler birlikleri muharip özelliklerini kaybetmişlerdir. Söz konusu birlikler bundan sonraki dönemlerde tasarruf etmekte oldukları çiftliklere karşılık, tersane, nakliye, maden, inşaat gibi alanlarda ordunun geri hizmetlerinde görev almışlardır, Bkz., (Emecen, 1989, s. 142).

1584'te Mukaddemlerin kaza genelindeki sayısı 89 neferdir⁴. Bu sayının 44 (%49) neferi Gücükler köyünde yer almaktadır (TKGM, KKA. Td. 128, s. 110). Gücükler, Kuru, Ilı Suluk ve Doğancı köylerinde müstakil olarak kaydedilmiş olan topluluk, Bey Obası köyünde İkizce ve Ketakara cemaatleriyle müşterek olarak yazılmıştır (TKGM. KKA. Td. 128, s. 116-163).

Diğer piyadegân grup Veled-i Bahşiş'in adı kaynaklarda (Bahşılı, Bahşiş, Bahşılı, Bahşayış) gibi farklı şekillerde kullanılmıştır. Cemaatin yerleşim sahası İçil Sancağı'na bağlı Mamuriye (Anamur), Selendi (Gazipaşa) ile Tarsus, Adana, Sis ve Alaiye (Alanya) bölgeleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Türkey, 2001, s. 191). 1530'da Anamur'a tabi köylerden birisi bizzat Bahşişler adıyla yazılmıştır (BOA, TD. 387, s. 319).

1530'da Bahşişlerin piyadegân statüsünde olanları Canavarcık, Kırağica, Gündüğün, Tatlu, Ilı Suluk, Kuru, Yivil, Karga, Bahşişler, Büyük Güney, Endişe Güney köyleri ile Kaladıran mevkiinde konumlanmıştır. Köylerde toplam 105 hanede 144 nefer kayıtlıdır. Cemaat, Anamur'a bağlı köylerde hane ve nefer açısından daha kalabalıktır. Anamur köylerindeki hane sayısı 77 (%73) iken nefer sayısı 103 (%71) olarak görünmektedir. Ayrıca cemaatin piyadegân olmayan 3 hanelik küçük bir perakendesini de Kıcık (Kokıcık) köyünde olup 3 neferdir (BOA, TD. 387, s. 320).

1551'de Bahşişler 33 neferle Kuru, Ilı Suluk, Tatlu, Gündüğün, Kırağica ve Kokıcık (Kıcık) köylerine dağılmış vaziyettedir. Cemaatin en kalabalık grubu 11 (%33) neferle Ilı Suluk köyüdür. Diğer köylerden Kırağica 8 (%24), Tatlu 6 (%18), Gündüğün ve Kokıcık (Kıcık) 3'er (%9) ve Kuru 2 (%6) nefer olarak kaydedilmiştir (BOA, TD. 272, s. 43-67).

1584'te Bahşişler Tatlu, Kırağica, Ilı Suluk, Gündüğün, Karga ve Hayrados köylerinden 51 nefer olarak kaydedilmiştir. Bahşişlerin bölgedeki en kalabalık grubu 21 neferle (%51) Karga köyünden olup Arslan Gazi sınırında ziraatle işgal etmektedir. Hayrados köyünde ise Bahşişler, Oğuzhanlı ve İkizce cemaatleri ile birlikte 44 neferdir⁵ (TKGM. KKA. Td. 128, s. 148-179).

1530'da Anamur'a bağlı köylerden Kuru En, Sarp Dere ve Otak'ta piyadegân olarak kaydı tutulmuş diğer gruplar yer almaktadır. Bunlar sadece piyadegân olarak yazılmış olup mensup olduğu grup belirtilmemiştir. Bahsi geçen gruplar toplam 76 nefer, 59 hanedir. Selendi'nin köylerinde bu grup sadece Eyüb Fakih (Kadılar) köyünde görülmüş olup 9 hane ve 12 neferdir (BOA, TD. 387, s. 317-320). 1551'de piyadegânların bir grubu sadece Kurd köyünde görülmekte olup 12 nefer olarak kaydedilmiştir (BOA, TD. 272, s. 61). 1584'te, söz konusu grup Dermiş ve Otak köylerinde görülmektedir. Otak köyünde 36, Dermiş'te ise

⁴ Bey Obası köyünde diğer cemaatlerle birlikte toplam 15 vergi nüfusu sayılmış olup bu rakam kaza geneli toplamına ilave edilmemiştir.

⁵ Bu sayı kaza genelindeki toplam Veled-i Bahşiş sayısı hesaplanırken eklenmemiştir.

Oğuzhanlılarla müşterek yazılmış 13 nefer yer almaktadır (TKGM. KKA. Td. 128, s. 132-133).

Piyadegânlardan Hacı Mehmed'ler 1530'da Anamur'a tabi yerleşim yerlerinde konumlanmış vaziyettedir. Cemaatin esas merkezi Anamur olup, Kuru En köyü ile Kaladıran mevkiinde perakendeleri bulunmaktadır. Cemaat toplamda 92 nefer, 73 hanedir (BOA, TD. 387, s. 319-320). 1584'te Hacı Mehmed'ler, Anamur'a tabi Şevik Güney köyü, Arslan Gazi sınırında İkizce ve Ketakara cemaatleriyle aynı yerde konumlanmıştır. Hacı Mehmedler ilgili tarihte 98 neferdir (TKGM, KKA. Td. 128, s. 144, 145).

OĞUZHANLI CEMAATİ

İçil'in fetih süreci Selçuklular devrinde başlanmış, ancak Karamanoğulları Beyliği devrinde tamamlanmıştır. Bölgedeki Karamanoğlu Türkmenleri, bundan sonraki devirlerde beyliğin en güvendiği ve destek aldığı unsurlardan birisi haline gelmiştir. 2. Bayezid devrinde İçil Sancağı Selendi, Ermenek, Silifke, Gülnar, Karataş ve Mut olarak 6 idari birime ayrılmıştır. Bölge halkı yerleşik köylüler ve ziraatle de işgal edip oymak teşkilatını sürdüren konar göçerlerden oluşmaktadır. Söz konusu konar göçerlerden Oğuzhanlılar Selendi ve Anamur'da konumlanmıştır (Sümer, 1999, s. 199).

1530'da kazada Oğuzhanlı cemaati 22 köyde tespit edilmiştir. Köylerde toplamda 391 Oğuzhanlı hanesi, 581 nefer kayıtlıdır. Gevinde köyü, cemaatin en kalabalık olduğu yerleşim yeri olarak görülmektedir. Cemaat, köydeki 55 hanesiyle toplam Oğuzhanlılara ait hanelerin %14'ünü; ayrıca 73 neferle Oğuzhanlıların %13'ünü sağlamaktadır. Kuru Karı ise 39 hane (%10), 61 neferle (%10) Oğuzhanlıların kalabalık olduğu ikinci yerleşim yeridir. Diğer köylerden Hacı Alaeddin 34 hane (%9), 48 nefer (%8); Beyovası 33 hane (%8), 46 nefer (%8); Kürd 32 hane (%8), 47 nefer (%8); Murtal/Murtluin 32 hane (%8), 43 nefer (%7); Hayrados 29 hane (%7), 41 nefer (%7); Burhanlar 25 hane (%6), 43 nefer (%7) olarak sayımları yapılmıştır. Oğuzhanlıların daha küçük grupları ise Kadılar (1 hane, 1 nefer), Bucak (2/4), Çörüş (3 / 5), Canavarcık (3 / 5), Kuru (4 / 9), Sabuk (4 / 11), Demircüler (8 / 11), Gündüğün (8 / 10) köylerine dağılmış vaziyettedir (BOA, TD. 387, s. 317-319).

1551'de Oğuzhanlı cemaati 21 köyde 475 neferdir. Cemaatin nefer sayısı 1530'a göre %18 azalmıştır. 1551'de cemaat bazı köylerde daha kalabalıktır. Buna göre Oğuzhanlıların %14'ünü 66 neferle Hacı Alaeddin köyü oluşturmaktadır. Cemaatin %11'i 54 neferle Gevinde köyünde kaydedilmiştir. Diğer köylerden Murtluin 47 (%10), Kuru Karı 46 (%10), Burhanlar 41 (%9), Hayrados 29 (%6), İncügez 27 (%6), Gücükler 24 (%5), Demirciler 21 (%4), Sivastı 20 (%4), Hacı Yusuf 19 (%4), Kadavgar 18 (%4), Kara Çukur 17 (%4), Hasanlar 11 (%2), Sabuk 8 (%2), Canavarcık ve Kuru 7'şer (%1), Gündüğün 6 (%1), Çörüş 5 (%1) neferdir. Bucak ve Kadılar'da ise 1'er nefer kaydedilmiştir.

Gündüğün'de kayıtlı olan 6 nefer Sabuk köyünde perakendedir (BOA.TD. 272, s. 44-75).

1584'te Oğuzhanlı cemaati 22 köyde konumlanmıştır. Cemaat 5 köyde müstakil yazılmamış olup ya köy halkı ya da başka cemaatlerle müşterek kaydedilmiştir. Cemaatin müstakil olarak kaydedildiği köylerdeki toplam nefer sayısı 647'dir. Oğuzhanlıların en kalabalık olduğu yerler Hacı Alaeddin (Yöreme) (%25) ve Kurd (%22) köyleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer köylerden Kuru Karı 55 (%9), Zeytin Alanı 49 (%8), Gücükler 42 (%6), Endişe Güney 32 (%5), Kara Çukur ve Gevinde 32'ser (%4), Kadavgar 19 (%3), İncügez 18 (%3), Hasanlar 16 (%2), Hacı Yusufu 14 (%2), Kristine 13 (%2), Yörüklü ve Sivastı 10'ar (%2), Sabuk 7 (%1), Çörüş 6 (%1) neferdir (BOA. TD. 272, s. 43-74).

Cemaatin nefer sayısı 1530'a göre ortalama %11 ve üzerinde artış göstermiştir. Cemaat Bey Obası, Dermiş, Hayrados köylerinde diğer cemaatlerle, Murtluin ve Burhanlar köylerinde yerleşik köylü ile birlikte kaydedilmiştir. Dolayısıyla söz konusu köylerdeki cemaat sayısı net olmadığından bu hesaplama dahil değildir. 1584'te cemaatin nefer sayısının 1551'e göre %36 artmış olduğu anlaşılmaktadır.

İKİZCE CEMAATİ

İkizce cemaati, kaynaklarda İkizce, İkizcililer, İkizceli (İkizcelü) gibi benzer isimlerle zikredilmiştir. Cemaat, Osmanlı döneminde Anadolu'da Hüdavendigar Livası (Bursa), Karahisar-ı Sahip Sancağı, İçil Sancağı (Selendi, Mamuriye, Ermenek), Konya Sancağı (Sahra), Hamid Sancağı (Eğirdir), Kocaeli Sancağı (Şile)'nda görülmektedir (Türkay, 2001, s. 367).

1530'da Selendi'de İkizce cemaati 23 köyde konumlanmıştır. Cemaatin köylerde 246 hane, 335 neferi kaydedilmiştir. Hasanlar 78 (%32) hane, 88 (%26) neferle cemaatin en kalabalık olduğu köy olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer köylerden Murtal/Murtluin köyü 21 hane (%9), 29 nefer (%9); Hacı Yusufu köyü 12 hane (%5), 21 nefer (%6); İncügez köyü 15 hane (%6), 17 nefer (%5); Gücükler köyü 10 hane (%4), 21 nefer (%6); Kuru köyü 11 hane (%4), 15 nefer (%4); Gevinde köyü 12 hane (%5), 16 nefer (%5); Dayıcık (Taycık) köyü 9 hane (%4), 19 nefer (%6); Hisarcık köyü 10 hane (%4), 17 nefer (%5); Burhanlar köyü 9 hane (%4), 12 nefer (%4); Ilı Suluk köyü 8 hane (%3), 11 nefer (%3); Gündüğün köyü 8 hane (%3), 11 nefer (%3); Kırağica köyü 5 hane (%2), 6 nefer (%2); Kurd köyü 6 hane (%2), 9 nefer (%3); Kokıcık (Kıcık) köyü 6 hane (%2), 7 nefer (%2); Sabuk ve Canavarcık köyleri 5'er hane (%2), 8'er nefer (%2); Şahna köyü 7 hane (%3), 5 nefer (%1); Bucak köyü 4 hane (%2), 6 nefer (%2); Hayrados köyü 3 hane (%1), 5 nefer (%1)'dir. İkizce cemaatinin en az yerleştiği köyler Bey Obası, Bey Obası ve Tatlu köyleridir. Tatlu köyünde 1 hane, 3 nefer, Bey Obası'nda ise 1 hane, 1 nefer kayıtlıdır. Bey Obası'nda sadece 1 nefer kaydedilmiştir (BOA, TD. 387, s. 317-319).

1551’de İkizce cemaati 20 köyde konumlanmıştır. Kuru, Ilı Suluk, Tatlu, Bucak, Bey Obası, Gündüğün, Sabuk, Dayıcık, Gücükler, Kıracağı, Canavarcık, Hacı Yusuf, Murtluin, Burhan, Hisarcık, İncügez, Hasanlar, Gevinde, Şahna ve Yabani Yakası köylerinde 298 nefere sahiptir. Cemaatin %25’i 75 nefer ile Hasanlar köyünde kaydedilmiştir. Dayıcık ve İncügez 21’er (%7), Gevinde 20(%7), Hisarcık, Burhanlar ve Kuru 18’er (%6), Sabuk 17 (%6), Murtluin 15 (%5), Gücükler 14 (%5), Hacı Yusuf 12(%4), Gündüğün ve Canavarcık 10’ar (%3), Ilı Suluk 9(%3), Bucak 6(%2), Kıracağı 5(%2), Şahna 4(%1), Tatlu 3(%1) nefer kaydedilmiştir. Bey Obası köyüne kayıtlı 2 nefer yer almakta olup bunlardan 1’i Yabani Yakası’nda perakendedir (BOA. TD. 272, s. 43-74).

1584’te İkizce cemaati 25 köyde konumlanmıştır. Köylerde yaklaşık 653 nefer tespit edilmiştir. Ancak bu rakama köy halkı ile diğer cemaatlerin müşterek yazılması dolayısıyla sayıları tespit edilemeyen Hayrados, Bey Obası, Şahna ve Endişe Güney köyleri dahil değildir. Hasanlar 210 nefer (%32), Şevik Güney 138 nefer (%21) ve İncügez 74 nefer (%11) ile cemaatin daha kalabalık nüfuslu köyleri olarak görülmektedir. Diğer köylerden ise Kuru 24 (%4), Gücükler 22 (%3), Murtluin 20 (%3), Hisarcık 19 (%3), Yörüklü-Gevinde ve Sabuk 15’er (%2), Kıcık 14 (%2), Burhanlar sınırı ve Ilı Suluk 13’er (%2), Dayıcık 12 (%2), Bucak 11 (%2), Hacı Yusuf 10 (%2), Kurd 9 (%1), Canavarcık 8 (%1) nefer kayıtlıdır. Tatlu, Kıracağı ve Gündüğün, cemaatin en az görüldüğü yerler olup tamamında 11(%2) nefer sayılmıştır (TKGM. KKA. Td. 128, s. 115-186). 1584’te cemaatin nefer sayısı 1530’a göre %95 artmıştır. 1584’teki bu rakam cemaat neferinin müstakil olarak yazıldığı 21 köyün nüfustur. 1584’teki nefer sayısı, 1551’e göre %112 artış göstermiştir. Ancak 1551’de ise nefer sayısı 1530’a nazaran %11 azalmıştır.

KÖY ADLARINI TAŞIYAN CEMAATLER İLE SADECE PERAKENDELERİ BULUNANLAR

Kazada bazı cemaatlerin meskûn oldukları köylere kendi isimlerini verdikleri anlaşılmaktadır. Günümüzde söz konusu köylerin (mahallelerin) aynı isimlerle tanınıyor olması buna işaret etmektedir. Bunlardan Ketakara/Kadavgara/Gıdavgar (Kadavgar), Bey Obası, Canavarcık, Burhanlar, Çakmak, İncügez (İnceğiz) adlı yerleşim yerleri halen Selendi (Gazipaşa)’da aynı isimlerle kullanılmaktadır. 1530’da Ketakara/Kadavgara köyünün yerleşik köylüsü 24 hane, 27 neferdir. Köyün adı cemaatle birlikte zikredildiğine göre buranın yerleşik köylüsü Ketakara/Kadavgara adlı cemaatten müteşekkildir. Cemaatin Ilı Suluk ve Bey Ovası köylerinde perakendeleri kaydedilmiştir. Söz konusu köylerden Ilı Suluk’ta 3 nefer, 2 hane; Bey Ovası’nda ise 2 nefer, 2 hane kayıtlıdır (BOA, TD. 387, s. 317-319). 1584’te cemaatin Selendi sınırları dışında da grupları görülmektedir. Cemaatin bu tarihte Anamur’a tabi Şevik Güney köyü Arslan Gazi sınırında 39, Alaiyye Livasında 6 neferi kayıtlıdır (TKGM. KKA. Td. 128, s. 145-186).

1530'da Çakmak cemaati, kendisiyle aynı isme sahip köyde 17 hane, 23 neferdir (BOA, TD. 387, s. 319).

Bey cemaati, İçil Yörüklerinden olup Yıva boyuna mensuptur (Halaçoğlu, 2009, s. 300). Cemaat 1530'da aynı isimle zikredilen Bey Ovası köyünde konumlanmıştır. Burası günümüzde şehir merkezi sınırları içerisinde yer alan Bey Obası mahallesidir. Köydeki diğer cemaat Habibli (Hacı Habibli), yerleşik köy halkıyla müşterek yazılmış olup orta sınıra tabidir. Habibli cemaati ile birlikte yerleşik köylü 6 hane, 12 neferdir. Bey cemaati ise 2 nefer ve 2 hanedir (BOA, TD. 387, s. 317). 1551'de Bey cemaati aynı köyde 4 nefer olarak kaydedilmiştir (BOA, TD. 272, s. 49). 1551 ve 1584'teki tahrir sayımlarına göre Hacı Alaeddin köyünde halk yerlerini terk etmiş olup, köy arazisi Hacı Habibli cemaatinden bazı kimseler tarafından tasarruf edilmektedir. Köyde cemaatten zemin vergisi⁶ ödeyen 7 vergi nüfusu görülmektedir (BOA, TD. 272, s. 56; TKGM. KKA. Td. 128, s. 120).

Canavarcık (Kızıl Senir) köyü, adını kendisiyle aynı isme sahip cemaatten almıştır. Günümüzde Selendi (Gazipaşa)'nin şehir merkezinde Kuru Başı mahallesi hudutları içerisinde yer almaktadır. Köy, 1530'da kendisiyle aynı adlı cemaat ile kaydedilmiştir. Köyde sadece Canavarcık değil Veled-i Köpek cemaatinin perakendesi de yer almaktadır. Canavarcık cemaati 22 nefer, 15 hanedir. Köydeki diğer cemaat perakendesi Veled-i Köpek ise 2 nefer, 2 hanedir (BOA, TD. 387, s. 318). 1551'de ise Canavarcık cemaati 20 neferdir. Aynı tarihte Veled-i Köpek perakendesi ise 3 neferdir (BOA, TD. 272, s. 54-55).

Burhanlar cemaati, Bozdoğan aşiretine tabi en kalabalık ve en eski cemaatlerden birisidir. Cemaatin, Bozdoğan teşekküllerinin ana unsurlarından birisi olduğu anlaşılmaktadır. Ancak cemaat çoğu kez, Bozdoğanların diğer gruplarıyla müşterek kaydedildiğinden İçil Sancağı'ndaki nüfusu hakkında net bilgi edinmek mümkün olmamaktadır (Demir, 2000, s. 32). Cemaatin Selendi dışında Gülnar, Mud, Larende, Anamur, Ermenek, Sinanlı, Silifke ve Karataş kazalarında perakendeleri yer almaktadır⁷. Selendi'deki perakendesi müstakil olarak kaydedilmiştir. Cemaat burada 6 hane, 13 neferdir (BOA, TD. 387, s. 318).

İncügez cemaati perakendesi 12 nefer, 9 hane olarak Ayaş köyünde kaydedilmiştir. Dayıcık (Taycık) cemaati ise Ak Meşhed'e tabi olup 6 nefer, 3 hanedir (BOA, TD. 387, s. 317-318).

Ucarı cemaati 1584'te, Anamur sınırları dahilindeki köylerde görülmektedir. Cemaat Anamur'da kendisiyle aynı ada sahip köy ile birlikte Kiristine, Yörüklü, Arablar (?), Pir Gazi'de perakende olarak kaydedilmiştir. Cemaat, Kiristine, Yörüklü, Arablar (?) köylerinde toplam 45 nefer olup Pir Gazi

⁶ Resm-i Zemin, yerleşik veya konar göçer reayanın çiftlik statüsü haricindeki toprakları tasarruf etmek amacıyla ödemiş oldukları vergidir, Bkz., (Tabakoğlu, 2007, s. 583)

⁷ Anadolu'da Burhanlar cemaatinin konumlandığı yerleşim bölgeleri için Bkz., (Türkay, 2001, s. 224-225).

köyündeki perakendesı mumciyan cemaatiyle müşterek kaydedildiğinden sayısı belirlenememiştir (TKGM. KKA. Td. 128, s. 131, 134, 166, 167).

Beriyye cemaati, İçil Yörüklerinden olup Yıva boyuna mensuptur. Belirli bir yurdu olmayan Beriyyeliler, perakende olarak yaşamlarını sürdürmüşlerdir (Halaçoğlu, 2009:343). Selendi’de Beriyyeliler toplam 390 neferdir. Cemaatin Alaiyye Livası’ndaki perakendesı ise 35 neferdir (TKGM. KKA. Td. 128, s. 174).

Saçı Kara cemaati, İçil Yörüklerinden olup Varsak boyuna mensuptur (Halaçoğlu, 2009, s. 1919). Selendi’de Saçı Kara cemaatinin Hoca Yunuslu kolundan perakendeleri kayıtlıdır. Cemaat kış aylarını Karakaya’da geçirip yaz aylarında Selendi’ye göç etmektedir. 12 neferi olan cemaatten bazıları Beriyyelilere kayd olmuştur (TKGM. KKA. Td. 128, s. 178-179).

Tablo I: Selendi Kazası’nda Konar Göçer Cemaatlerin İstatistikleri (1530-1584)

	1530		1551		1584	
	Nefer	Konuılandığı Köy Sayısı	Nefer	Konuılandığı Yerleşim Yeri	Nefer	Konuılandığı Yerleşim Yeri
Oğuzhanlı	581	22	475	21	647	22
İkizce	335	23	298	20	653	25
Veli Mukaddem	141	12	76	8	89	5
Veled-i Bahşiş	144	12	33	6	51	6
Hacı Mehmed	92	2	x	x	98	1
Saçı Kara	x	x	x	x	12	x
Beriyye	x	x	x	x	390	x
Çakmak	23	1	x	x	x	x
Burhanlar	13	1	x	x	x	x
Bey	2	1	4	1	x	x
İncüğez	12	1	x	x	x	x
Canavarcık	22	1	20	1	x	x
Veled-i Köpek	2	1	3	1	x	x
Ketakara	32	3	x	x	39	1
Ucarı	x	x	x	x	45	5
Dayıcık (Taycık)	6	1	x	x	x	x

Hacı Habibli	12 ⁸	1	x	x	x	x
Diğer Piyadegânlar	x	x	x	x	36+	2

SONUÇ

Selendi, 1530 ve 1584 yılları arasında konar göçer cemaatlerden en fazla Oğuzhanlıları, dolayısıyla Oğuzların Avşar boyunu bünyesinde barındırmıştır. Cemaat 1530'da kaza dahilinde sayımı yapılmış tüm cemaatlerin %41'ini, 1551'de %52'sini ve 1584'te ise %31'ini oluşturmaktadır. Kazada nefer sayısı bakımından ikinci derecede kalabalık olan cemaat ise İkizcedir. Cemaat 1530'da tüm cemaatlerin %24'ünü, 1551'de %33'ünü, 1584'te %32'sini teşkil etmektedir. 1584'te İkizce cemaati kaza genelinde nefer sayısı olarak Oğuzhanlılardan 6 kişi fazladır. Piyadegânlardan Veli Mukaddem ve Bahşiş ise Oğuzhanlı ve İkizceden sonra üçüncü derecede kalabalık grubu temsil etmektedir. Bunlardan Mukaddemler 1530'da tüm cemaatlerin %10'unu, 1551'de %8'ini ve 1584'te %4'ünü; Bahşiş ise 1530'da tüm cemaatlerin %10'unu, 1551'de %4'ünü ve 1584'te %2'sini oluşturmaktadır. Piyadegânlardan Hacı Mehmed 1530'da cemaatlerin %6'sını, 1584'te ise %5'ini meydana getirmektedir. Bunların haricinde köy isimlerini taşıyan cemaatlerden Ketakara'nın 1530 ve 1584'te tüm cemaatlerin %2'sini temsil ettiği anlaşılmaktadır. Cemaatlerin kazada konumlandıkları köylerin tarihlere göre bazen değişiklikler göstermesi nüfus hareketliliğinden kaynaklıdır.

1551 tarihli tahrirden cemaatlerin nefer sayısında, çalışmada istifade edilen bir önceki tahrir verilerine nazaran %35 azalma olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum idari taksimata bağlı düzenlemeler ve konar göçer grupların yaşam biçimleri gereği bu tarihte başka idari birimin sınırlarında sayıma tabi tutulmasıyla alakalı olabilir. 1584 tarihinde ise kazanın cemaatler bazında nefer sayısı 1530'a göre %47, 1551'e göre %127 artış göstermiştir.

Osmanlı taşra teşkilatında zaman içerisinde meydana gelen düzenlemeler neticesinde köy, mezra, sınır gibi kır yerleşimleri farklı tarihlerde farklı idari birimlerin dahilinde yer alabilmektedir. Ayrıca konar göçer cemaatlerdeki nüfus hareketliliği, üretim biçimi ve tahrir kayıtlarında bazen cemaatlerin yerleşik köylü veya başka gruplarla müşterek kaydedilmesi gibi değişkenler söz konusu cemaatlere ilişkin istatistik çalışmalarına tesir etmektedir. Çünkü ilgili değişkenler, cemaatlere yönelik çalışmalarda rakamları en az olacak şekilde ortaya çıkarmaktadır.

⁸ Hacı Habibli cemaati, Bey Ovası köyündeki yerleşik köylü ile birlikte yazılmıştır. 12 nefer ilgili cemaat ve meskûn köylünün ortak sayısıdır.

Yazar Katkı Oranları ve Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma tek yazarlı olup katkı oranı %100'dür. Çalışmaya ilişkin herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır

KAYNAKÇA

- BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), TD (Tahrir Defteri). 387.
- BOA, TD. 272.
- TKGM (Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü). KKA (Kuyud-ı Kadime Arşivi). Td. (Tahrir Defteri), 128.
- Çelik, Ş. (1994). *Osmanlı taşra teşkilatında İçel Sancağı: 1800-1584*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Demir, A. (2000). *16. yüzyılda İçel ve çevresinde Bozdoğan cemaati*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Emecen, M. F. (1989). *XVI. asırda Manisa Kazası*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Gündüz, T. (2002). Konar göçer. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (C. 26, ss. 161-163). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Gündüz, T. (2003). Osmanlı ekonomisi içinde konar-göçerler. S.Yalçın (Yay. Haz.), *60. ilim ve fikir yılında Prof. Dr. Kazım Yaşar Kopruman'a armağan kitabı* içinde (ss.358-366). Ankara: Berikan Yayınevi.
- Halaçoğlu, Y. (2009). *Anadolu'da aşiretler, cemaatler, oymaklar (1453-1650) I*, Ankara: TTK Basımevi.
- Orhonlu, C. (1987). *Osmanlı İmparatorluğunda aşiretlerin iskanı*. İstanbul: Eren Yayıncılık.
- Tabakoğlu, A. (2007). Resim. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (C. 34, ss. 582-584). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Sümer, F. (1999). *Oğuzlar (Türkmenler), tarihleri- boy teşkilatı – destanları*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Sümer, F. (2013). Yörükler. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (C. 43, ss. 570-573). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Türkay, C. (2001). *Başbakanlık arşivi belgelerine göre Osmanlı İmparatorluğunda oymak, aşiret ve cemaatler*. İstanbul: İşaret Yayınları.

Uzunçarşılı, İ. H. (1988). *Osmanlı Devleti teşkilatından Kapıkulu ocakları I*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Yıldız, A. (2009). *Dünden bugüne Gazipaşa tarihi (Selene-Sallune-Selinus-Selinti-Gazipaşa)*. Antalya: Maraton Ofset.